

DRIEPAS

Verenigingsblad van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo

Jaargang 38

nummer 1

maart 2021

In dit nummer:

De Duivense
aalmoezenier
Verhoeven in
de meidagen
van 1940

De
nalatenschap
van vreemde
bestuurders

De historie
van de Vijf
Roeden:
'Het Duivense
Broek' en
'Van voor-
beeldbedrijf
naar
proefbedrijf'.

Zwanenring

Raadsels

Verenigings-
nieuws

www.hkdgl.nl

Beste leden en andere lezers,

Ik ben net terug van een rondje om. Lekker door de sneeuw wandelen. Toch brengt het huidige winterweer ook overlast met zich mee. Het lijkt enerzijds de corona-effecten te versterken, maar aan de andere kant raken die door sneeuw en de kou ook wel wat buiten beeld.

We raken ook bij elkaar wel buiten beeld. Bij de bestuursvergaderingen zijn we nog lang met een paar mensen fysiek bijeen geweest in een heel grote zaal. De laatste keer hebben we er voor gekozen op afstand te vergaderen met behulp van Teams. Dat is ons goed bevalen en we zijn van plan om met alle actieve vrijwilligers dit ook te gaan doen. We willen bij elkaar in beeld blijven.

U kunt ons vinden en volgen op onze website (www.hkdgl.nl), Facebook (Historische Kring Duiven-Groessen-Loo) en nu ook op Instagram ([hkdgl](https://www.instagram.com/hkdgl/)).

Veel mensen weten ons te vinden voor vragen over de geschiedenis van de drie dorpen en de inwoners. Ook de gemeente vindt ons om vragen beantwoord te krijgen. Zo hebben we voorstellen mogen doen voor de naamgeving van de viaducten en bruggen van de geplande A15. Ook leveren we informatie aan de vormgevers van de artistieke omlijsting voor de vernieuwing van het oostelijke deel van de Rijksweg.

Dan nog wat praktische mededelingen.

In maart is het gebruikelijk om onze ledenvergadering te houden. Deze ledenvergadering wordt uitgesteld tot later in het jaar, wanneer het weer mogelijk is om grotere bijeenkomsten te organiseren. In deze Driepas treft u al wel een voorlopige begroting over 2021 aan. In lijn daarmee heeft het bestuur besloten in 2021 af te zien van de jaarlijkse indexatie van de contributie.

Dit jaar is een jubileumjaar voor onze vereniging, 40 jaar geleden is onze historische kring opgericht. Wij zouden dat graag met alle leden willen vieren, hoe en wanneer zullen we later besluiten.

Voor nu wens ik u veel leesplezier met deze nieuwe Driepas.

Piet Bus

Driepas is een uitgave van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo en verschijnt drie a vier maal per jaar.

Losse nummers € 5,00.

Driepas is een begrip uit de bouwkunst: drie elkaar snijdende cirkels die samen een driehoek vormen, veelvuldig toegepast in gotische kerkvensters. In profane zin gebruikt als symbool voor de samenwerking van de kerkdorpen Duiven, Groessen en 't Loo.

Redactieadres:

Remigiusplein 9
6921 BL Duiven

Bestuur:

bestuur@hkdgl.nl

Voorzitter:

voorzitter@hkdgl.nl
P. Bus

Secretaris:

secretariaat@hkdgl.nl
D. van Sas

Penningmeester:

E. Scheeres
penningmeester@hkdgl.nl
IBAN: NL54RABO0315407484
BIC: RABONL2U

Lid:

C. Smits
A. van Beurden

Secretariaat:

secretariaat@hkdgl.nl of
Remigiusplein 9
6921 BL Duiven

Internet:

www.hkdgl.nl

Facebook:

<https://nl-nl.facebook.com/historische.kring.7>

Instagram:

<https://www.instagram.com/hkdgl/>

Oplage: 300 stuks

Het lidmaatschap van de Historische Kring kost €18,00 per jaar. Leden en abonnees buiten de gemeenten Duiven, Zevenaar en Westervoort betalen € 6,00 als bijdrage in de verzend- en portokosten. Opzeggen van lidmaatschap of abonnement uitsluitend schriftelijk voor 1 december van het lopende jaar. Uit de uitgave mag niets worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming vooraf en zonder bronvermelding.

De Duivense aalmoezenier Verhoeven in de meidagen van 1940

Zo'n 25 jaar geleden hielden we met enkele mensen van de Historische Kring interviews om herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog vast te leggen. Deze werden in september 1995 gepubliceerd in een speciaal nummer van Driepas. Een van de geïnterviewde was Bertus Boss, tijdens de oorlog o.a. bekend als hoofd van de luchtbescherming en evacuatieleider. Hij vertelde onder meer dat op 15 mei 1940 Dolf Verhoeven bij hem kwam. Thuis hadden ze nog niets van diens broer gehoord die legeraalmoezenier was op de Grebbeberg en Bertus werd gevraagd om mee op onderzoek te gaan. Met de vader van Frans Vos en in diens auto, ging het gezelschap de volgende dag op pad.

Tijd om stil te staan bij de dramatische gebeurtenissen van 80 jaar geleden en bij de uit Duiven afkomstige legeraalmoezenier Verhoeven.

Maar ook om nog eens de aandacht op hem te vestigen nu het aantal Duivenaren die hem nog zullen herinneren snel achteruitgaat. Dat geldt overigens ook voor de al genoemde personen: Bertus Boss, Dolf Verhoeven en de vader van Frans Vos.

Wim van Heugten 2020

Tijdens een plechtigheid op 28 februari 1951 ontving R.H.M. Verhoeven in het Paleis op de Dam een dapperheidonderscheiding wegens "geestelijke verzorging in de voorste lijn tijdens gevechtsacties in Nederland maar vooral te Rotterdam, tussen 11-14 mei 1940". Achter deze sobere mededeling gaat een bijzondere rol van een bijzondere persoonlijkheid schuil. Rein Verhoeven werd geboren op de Ploen in Duiven op 24 september 1901 en overleed op 6 januari 1970. Officieel maakte hij in de meidagen van 1940 deel uit van het 2e Regiment Infanterie als hulp-aalmoezenier.

Uit Verhoevens eigen aantekeningen blijkt dat het 2e Regiment Infanterie op 10 mei in Leersum gelegerd was als onderdeel van de Grebbe-reserve.

De voor het merendeel dienstplichtige soldaten kregen die dag voor het eerst met de rauwe werkelijkheid van de oorlog te maken met als gevolg dat Verhoeven de hele dag bezig was met

biecht horen. Tegen de avond kreeg het regiment orders om naar Rotterdam te gaan. Verhoeven beschikte blijkbaar over een privéauto en nam daarin ook twee protestantse veldpredikers, zijn collega's dus, mee. Tijdens de tocht kwamen herhaaldelijk Duitse jachtvliegtuigen over waardoor onervaren militairen in paniek raakten. De verwarring was soms zo groot en de officieren hadden blijkbaar zo weinig gezag dat zelfs de geestelijke verzorgers ingrepen. Of zoals Verhoeven schrijft: "onderweg vele malen mannen hard aan moeten pakken om hen over de eerste schrik heen te helpen". Klaarblijkelijk zag hij dat dus als onderdeel van zijn taak als geestelijke.

Dat Verhoeven erg praktisch ingesteld was blijkt al spoedig bij aankomst in Rotterdam. Zo blijken er geen stafkaarten tot de aalmoezeniersuitrusting te behoren. En dus gaat hij in een verlaten boekwinkel op zoek naar stadsplattegronden. Met die kaarten kon hij plekken ontwijken, die onder vijandelijk vuur lagen. Aldus gewapend ging hij op pad door de stad en bezocht verspreide en angstige groepjes

militairen. En dat deed de manschappen blijkbaar goed, staat in zijn verslag.

Dat het er spannend aan toe ging lezen we ook in zijn aantekeningen. Toen bijvoorbeeld bekend werd dat een post in de Glashaven al 36 uur (!) niet was afgelost, ging Verhoeven er samen met een dominee heen. Om daar te komen moesten ze de brug over de Leuvenhaven oversteken. In een vuurpauze reden beide geestelijk verzorgers zo snel mogelijk op een fiets naar de overzijde om daar bij een rij huizen dekking te zoeken. Van boom tot boom 'tirailleerden' zij verder in de richting van de mitrailleurpost. Daar troffen zij één soldaat aan die op z'n eentje, en dus 36 uur zonder aflossing, achter zijn mitrailleur had gelegen. Hij huilde van opluchting dat hij eindelijk weer iemand zag. Wat meegebrachte chocolade en sigaretten brachten hem weer op streek, aldus Verhoeven. *"Om hem den tijd te geven voor een rustige sigaret, heb ik zijn plaats achter de mitrailleur ingenomen, voor het geval, dat er onvoorziene noodzaak zou komen, om het wapen te gebruiken. De belofte, dat we aflossing zouden vragen, knapte hem geheel weer op, waarna we terug tirailleerden, zoals we gekomen waren"*. Al met al een eigenaardige gang van zaken: de aalmoezenier achter de mitrailleur en samen met een dominee 'tiraileren' ze, zoals verplaatsen onder vuur in militair jargon heet, door het gevechtsterrein! Een ander voorbeeld van zijn opmerkelijk optreden was een bezoek aan een vooruitgeschoven post tussen Beursplein en de Maas. Daarbij kwam hij onder vuur dat afkomstig bleek van een Duitse sluipschutter. *"Na melding aan onze post in het Beursstation, kon dit gevaar geliquideerd worden"*, aldus de onderkoelde mededeling in zijn verslag.

Uiteraard had vooral de geestelijke verzorging zijn volle aandacht en bezocht hij het grootste gedeelte van zijn tijd gewonden en zieken. *"Bezoeken aan grotere eenheden leidden telkens tot urenlange brieven horen en bemoedigen van mannen, die door de oorlogshandelingen totaal uit hun evenwicht waren geraakt"*. Dat betrof ook vaak oververmoeide en overbelaste officieren. *"De nacht van 12 op 13 mei bracht ik door op het Stafkwartier. Daardoor kon ik hen de gelegenheid geven even te slapen, terwijl ik de boodschappenjongen werd en berichten aannam met de belofte hen bij spoedbericht te zullen wekken"*.

Verhoeven maakte in de middag van 14 mei het bekende bombardement op Rotterdam mee en wat vooral belangrijk is: hij overleefde het. Daarna raakte alles in een stroomversnelling. Het bericht van de capitulatie in de vroege ochtend van 15 mei sloeg bij hem maar ook zijn mannen in als een bom. *"Het leger was een groep verbitterde, ontstelde en huilende mannen"*, zo schreef hij in zijn verslag.

In de volgende dagen en weken was Verhoeven actief als geestelijk verzorger in Rotterdam en omgeving. Hij bezocht de vele gewonden in de ziekenhuizen en leidde begrafenisplechtigheden o.a. in park West-Zeedijk. Over hoeveel begrafenissen het gaat vermeldt hij niet in zijn verslag. Hij ging ook voor bij de herbegraving van de militaire slachtoffers op 30 mei 1940 op begraafplaats Crooswijk. Hij schrijft: *[het was] "een droevig, maar waardig slot van mijn werk tijdens de rampzalige dagen van Rotterdam..."*.

Aalmoezenier Verhoeven werd in 1946 als hoofdaalmoezenier naar Nederlands-Indië gestuurd. Rond 1950 keerde hij terug in Nederland. Hij maakte verder carrière in de geestelijke verzorging van de luchtmacht in de rang van luitenant-kolonel. Hij kreeg ook de kerkelijke titel monseigneur.

Behalve zijn graf op het kerkhof bij de Duivense Sint Remigiuskerk herinnert ook zijn miskelk aan hem; deze wordt daar in de sacristie bewaard. Op de onderzijde van de voet staat in het Latijn 'GEEF VREDE IN ONZE DAGEN', naast een verwijzing naar *Staf II Reg Inf.*, het 2e Regiment

Infanterie waarvan hij in de verschrikkelijke meidagen van 1940 aalmoezenier was.

Maar keren we terug naar de autorit van de vader van Frans Vos met Dolf Verhoeven en Bertus Bos.

Ze reden op 16 mei 1940 ten noorden van de Grebbeberg langs naar het westen tot in de omgeving van Lopik. Onderweg werden ze vaak aangeklampt door soldaten uit de streek. Die konden aan het nummerbord van de auto zien dat die uit Gelderland kwam en gaven post mee voor thuis. Bertus Bos in het interview uit 1995: "We zijn 's avonds nog teruggegaan en hebben onze weg op goed geluk over de Grebbeberg genomen. Het lukte wonderwel en ongehinderd kwamen we op het strijdtoneel. Overal lag rommel langs de wegen, achtergelaten oorlogstuig, enzovoort. Op de Grebbeberg zelf was men nog bezig de doden te begraven. Rijen doden lagen nog onbegraven langs de weg.

Wat we daar aan ellende zagen.....we stonden er toen niet bij stil.....naderhand wel".

De nalatenschap van vreemde bestuurders

Mede door het recente optreden van president Trump in Amerika bedacht ik wat zijn bij ons in Nederland de gevolgen geweest van "vreemde" bestuurders, waarbij ik speciaal gekeken heb naar de "tijdelijke" bestuurders van ons land.

In deze bijdrage voor de Driepas heb ik geprobeerd een aantal gevolgen, die soms in eerste instantie niet meer herkenbaar zijn als een vervolg van een maatregel of document van een bezettende mogendheid, op te sommen.

Hoop u met mijn opsomming van diverse door de bezetters van ons land opgelegde regelgeving enige historische achtergronden te hebben aangereikt.

Jan Visser

- De Romeinen hebben ons twee duizend jaar geleden tijdens hun regime o.a. geleerd hoe je huizen en andere bouwwerken kunt bouwen door met klei bakstenen en dakpannen te gaan bakken. Door de bezetter werd de plaatselijke bevolking gesommeerd aan het winnen van klei en de verwerking daarvan mee te werken. Pas toen er meer

welvaart in Nederland ontstond zijn er pas rond 1000 de eerste stenen huizen, met dakpannen belegd, gebouwd.

- Tijdens de Romeinse overheersing zijn er diverse kanalen gegraven, vooral ten behoeve van troepentransporten. Bekend uit die tijd zijn de Drususgrachten, lange tijd werd abusievelijk gedacht dat de IJssel voorbij Westervoort ontstaan is als zo'n gracht. De grachten werden door de Romeinen meestal aangelegd om twee rivieren met elkaar te verbinden; helaas is de feitelijke ligging van de Drususgrachten in Nederland tot nu toe onbekend.
- De Spaanse overheersing van 1568-1648 leidde tot de invoering van de 100^e penning; iedereen moest 1% van de waarde van zijn goederen afstaan aan de Spaanse koning Philip II. Toen Alva als zijn opperbevelhebber de 10^e penning wilde invoeren, tien procent betalen bij elke koop en verkoop, kwam er hevig verzet van de Hollandse adel en stadsbesturen. Philips II had de "heffingskunst" weer afgekeken van de Romeinse keizer Augustus. Deze 10^e penning

is wel de voorloper van de bij ons veel later ingevoerde BTW (Belasting Toegevoegde Waarde)!

- De Spanjaarden verbaasden zich over het feit dat tijdens de belegering van Haarlem en Alkmaar in de strijd aan Hollandse zijde ook vrouwen al vechtend naast de mannen te zien waren. Legendarisch uit die tijd is de Haarlemse Kenau Simonsdochter Hasselaar, die als weduwe van een scheepsbouwer het bedrijf van haar man had voorgezet. Kenau voerde tijdens het beleg het bevel over een legeronderdeel met vrouwen voorzien van een spies, degen of geweer. Uit die tijd stamt nog steeds de aanduiding "kenau", waarmee een manwif of vrouw met haren op de tanden wordt aangeduid.
- Het Pannerdensch kanaal is een vervolg van een in 1701, in een jaar tijd, gegraven retranchement; de functie van kanaal is pas na augustus 1707. Een retranchement is een aarden wal met een gracht ervoor om daarachter dekking te kunnen bieden tegen de vijand, in dit geval vanwege de angst voor de weer terugkerende Franse legers. Vanaf 1745 heeft Frederik de Grote van Pruisen in zijn rol als Minister van Buitenlandse Zaken zich persoonlijk bemoeid met de aanpassingen en waterverdeling rondom het Pannerdensch Kanaal; zoals 2/3 rivierwater via de Waal en 1/3 via het Pannerdensch Kanaal met de bijbehorende aanpassing van de Pannerdensche Kop, de verlegging richting Arnhem van de IJsselmond in de Neder-Rijn en het openhouden van de mond van de Oude Rijn bij Lobith.
- Onder het Franse beheer van Napoleon zijn tussen 1806-1813 veel belangrijke registraties ingevoerd; de voornaamste reden van de registraties is dat er gemakkelijker belasting kon worden geïnd en bijvoorbeeld dat jonge mannen sneller konden worden opgeroepen voor de dienstplicht. Vanaf augustus 1811 is de Burgerlijke Stand ingevoerd waarbij geboorten, huwelijken, echtscheidingen en overlijdens moesten worden ingeschreven. Iedereen was

verplicht een achternaam te kiezen en definitief vast te laten leggen, met als gevolg veel aparte achternamen zoals Naaktgeboren, Kreukniet, Poepjes en Pik omdat men abusievelijk dacht als die Fransen weg zijn dan verdwijnt mijn achternaam toch weer.

- In 1810 is ook een begin gemaakt met het inmeten van perceelsgrenzen en het registreren van de eigenaren, uiteindelijk zou het tot 1832 duren voordat het Kadaster en de Openbare Registers naar Frans model in Nederland volledig kon worden ingevoerd. In het Kleefse deel van de Liemers was al in 1735 de Ambtsatlas beschikbaar.
- De gevolgen van de in 1812 ingevoerde belasting op deuren en vensters is nog steeds aan oude panden in Amsterdam en Den Haag te zien. De vensterbelasting, zoals deze werd genoemd, had betrekking op alle deuren en ramen die een directe verbinding met de buitenlucht hadden; ramen van de slaapkamers zijn toen veelal om belasting te besparen dichtgemetseld, omdat je 's nachts daar toch met de ogen dicht lag te slapen. Deze vorm van belasting heeft nog tot 1896 in Nederland voortbestaan.
- Van 1806-1810 was Lodewijk Napoleon, de broer van de keizer, Koning van Holland; aan hem hebben wij veel positieve zaken te danken. Lodewijk Napoleon zorgde voor de invoering van verplicht onderwijs, de invoering van het Burgerlijk Wetboek en liet het Koninklijk Instituut, later omgevormd tot de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW), instellen. Het Koninklijk Museum in Amsterdam, thans bekend als Rijksmuseum, en de Koninklijke Bibliotheek van Den Haag waren eveneens initiatieven van Lodewijk Napoleon. Zijn grote betrokkenheid bij de kruitramp in bleek uit zijn zorg voor hulp aan de getroffen en het verstrekken van voedsel; een eerste vorm van een nationaal rampenfonds. Omdat Napoleon vond dat zijn vernederlandsste broer te goed was voor zijn onderdanen lijfde hij per decreet in 1810 het